MENORCA, RESERVA DE LA BIOSFERA, EL REPTE DE LA SOSTENIBILITAT

Eulàlia Comas
Oficina de la Reserva de la Biosfera, Consell Insular de Menorca

La xarxa de reserves de la biosfera

Des de l'any 1976, en el marc del programa MAB (Man and Biosphere) de la UNESCO, s'han declarat 440 reserves de biosfera en 97 països diferents. Una reserva de biosfera és un territori que inclou ecosistemes –terrestres o marins- on la conservació de la biodiversitat i l'ús sostenible dels recursos han aconseguit un alt grau de conciliació. Les reserves gaudeixen de reconeixement internacional i sobre elles actua la jurisdicció dels països que les acullen. Són, en certa manera, 'laboratoris vius' on es practica –i s'experimenta- una gestió integrada del territori, dels recursos i de la biodiversitat. Una reserva de biosfera ha de complir tres funcions bàsiques, que són complementàries i que es reforcen mútuament:

- una funció de conservació, pel que fa a paisatges, ecosistemes, espècies i diversitat genètica;
- una funció de desenvolupament, en la mesura que ha d'esperonar un desenvolupament econòmic i humà sostenible des del punt de vista sociocultural i ecològic, i
- una funció logística, per donar suport a la recerca, al seguiment, a l'educació i a l'intercanvi d'informació en relació amb aspectes locals, nacionals i globals relacionats amb la conservació i el desenvolupament.

El cas de l'illa de Menorca

Menorca és l'illa més septentrional de l'arxipèlag balear, al Mediterrani occidental (Fig. 1). Amb una superfície d'uns 700 km^2, allotja

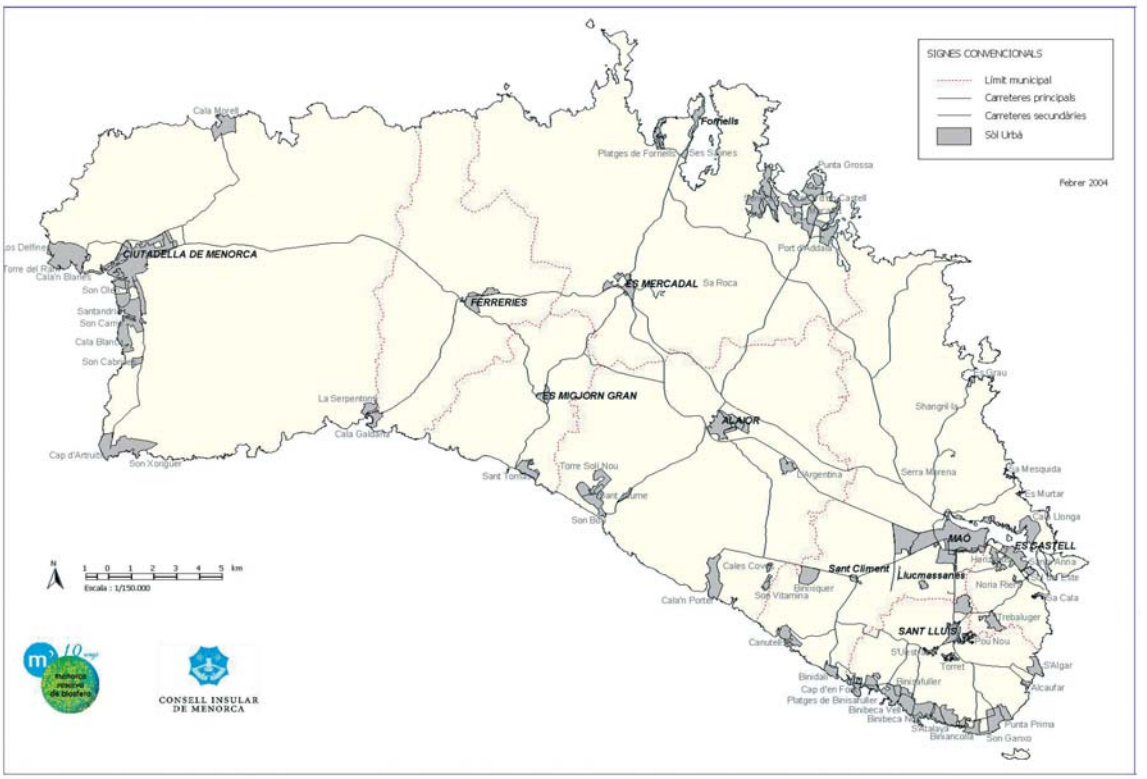

Figura 1. Mapa de situació de Menorca (Font: Consell Insular de Menorca, 2004)

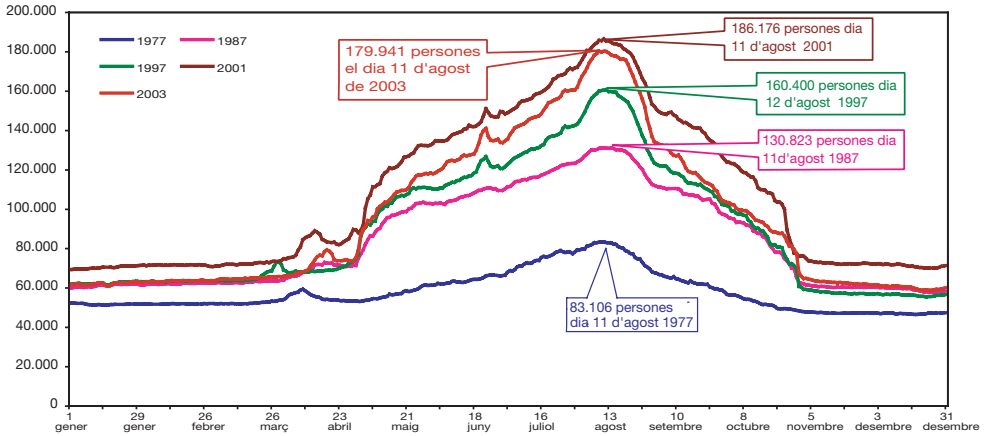

Figura 2 Pressió humana diària de Menorca (Font: Observatori Socioambiental de Menorca, 2004)

Taula 1. Dades de població de menorca (Font: revisió del padró municipal de 2002)

Municipi	Població Total	Homes	Dones	Superfície (km²)	Densitat població (hab./km²)
Ciutadella	24.741	12.377	12.364	186,05	132,98
Ferreries	4.262	2.242	2.020	66,00 0	64,57
Es Migjorn Gran	1.226	621	605	32,49	37,73
Es Mercadal	3.532	1.794	1.738	136,86	25,81
Alaior	7.982	4.007	3.975	109,77	72,72
Maó	23.324	11.500	11.824	116,98	199,38
Sant Lluís	4.918	2.471	2.447	34,63	142,01
Es Castell	6.948	3.502	3.446	11,61	598,45
Menorca	76.933	38.514	38.419	694,39	110,79

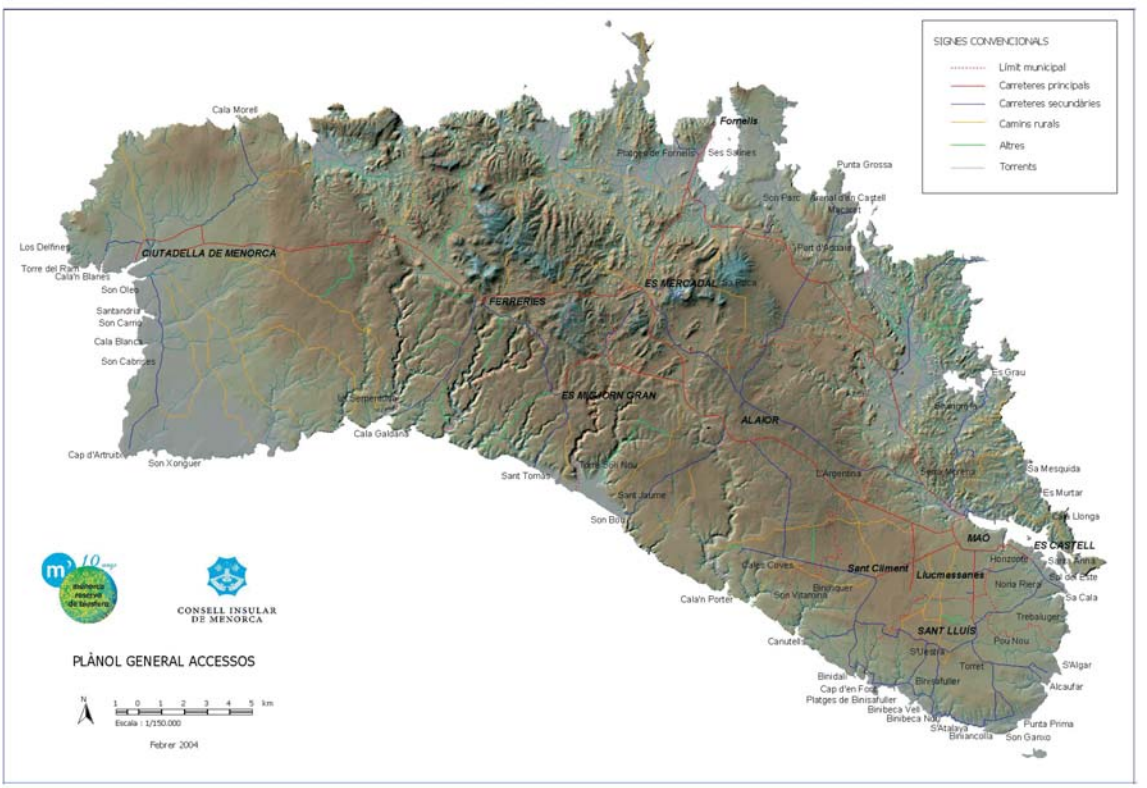

Figura 3. Mapa de relleu de Menorca (Font: Consell Insular de Menorca, 2004)

Figura 4. La diversitat de paisatges de Menorca abasta espais humits com les basses de Lluriac (al nord de l'illa), platges verges, barrancs profunds i humits i una arquitectura rural molt característica i identitària.

76.933 habitants (revisió del padró de 2002), tot i que a l'estiu se superen, puntualment, els 175.000 habitants (Fig. 2). Dels 8 municipis que l'integren són 2 els que acullen més població: Maó, la capital, i Ciutadella, amb més de 20.000 habitants cadascuna. Situades a l'extrem est i oest, respectivament, donen lloc a una bipolaritat que proporciona a l'illa un equilibri notable, i articula les zones de ponent i llevant. En la franja central, i gairebé equidistants se situen els nuclis de Ferreries, Es Mercadal, Es Migjorn Gran i Alaior (Taula 1).

L'illa té forma rectangular: d'est a oest fa uns 45 km i de nord a sud, uns 15 km. El clima és especialment ventós i humit. L'absència de relleus muntanyosos fa que la influència marítima impregni tota l'illa. El Toro (357 m) és la muntanya més alta i hi ha diferències geològiques considerables entre la meitat nord i sud. Sobre la plataforma calcària que ocupa la meitat meridional de Menorca s'obren barrancs profunds, molt encaixats, de trajectòria curta i gairebé sempre desproveïts d'aigua. Aquesta peça calcària té una gran capacitat d'emmagatzematge d'aigua subterrània i és el principal reservori hídric de l'illa. El clima, especialment humit, nodreix aquest aqüífer del migjorn menorquí que, per ara, és capaç de proveir les necessitats de consum de menorquins i visitants (Fig. 3).

A primer cop d'ull l'illa mostra un aspecte homogeni, de mosaic agroforestal, solcat per una impressionant retícula de parets seques i tanques, amb clapes de camp (Fig. 4).

L'explotació emblemàtica del camp menorquí és el lloc, al voltant del qual s'organitza bona part de l'interior. Els nous assentaments urbans, principalment turísticoresidencials, apareixen a la franja de costa i, juntament amb els nuclis urbans residencials i el mosaic agroforestal, constitueixen els elements bàsics de configuració territorial de l'illa. La dependència econòmica del turisme, en detriment de l'activitat agrària dels llocs i d'alguns sectors de transformació dedicats als productes agroalimentaris, al calçat, la bijuteria i els mobles, es tradueix en una fragilitat estructural a la qual es fa front des de mitjans de l'any 2003 amb el Pla Territorial Insular (PTI) de Menorca, que configura un model de desenvolupament sostenible basat en la contenció del creixement i en la preservació del patrimoni natural, bo i mantenint un alt nivell de qualitat de vida.

Les àrees naturals protegides per la llei balear d'espais naturals i les que defineix el PTI cobreixen més del 60% de l'illa. El Parc Natural de s'Albufera (3.456 ha, gairebé el 5% de la superfície) constitueix el nucli de la reserva, la resta d'espais naturals protegits conformen la zona d'esmorteïment (59%), i la resta de l'illa es qualifica com a zona de transició (Fig. 5).

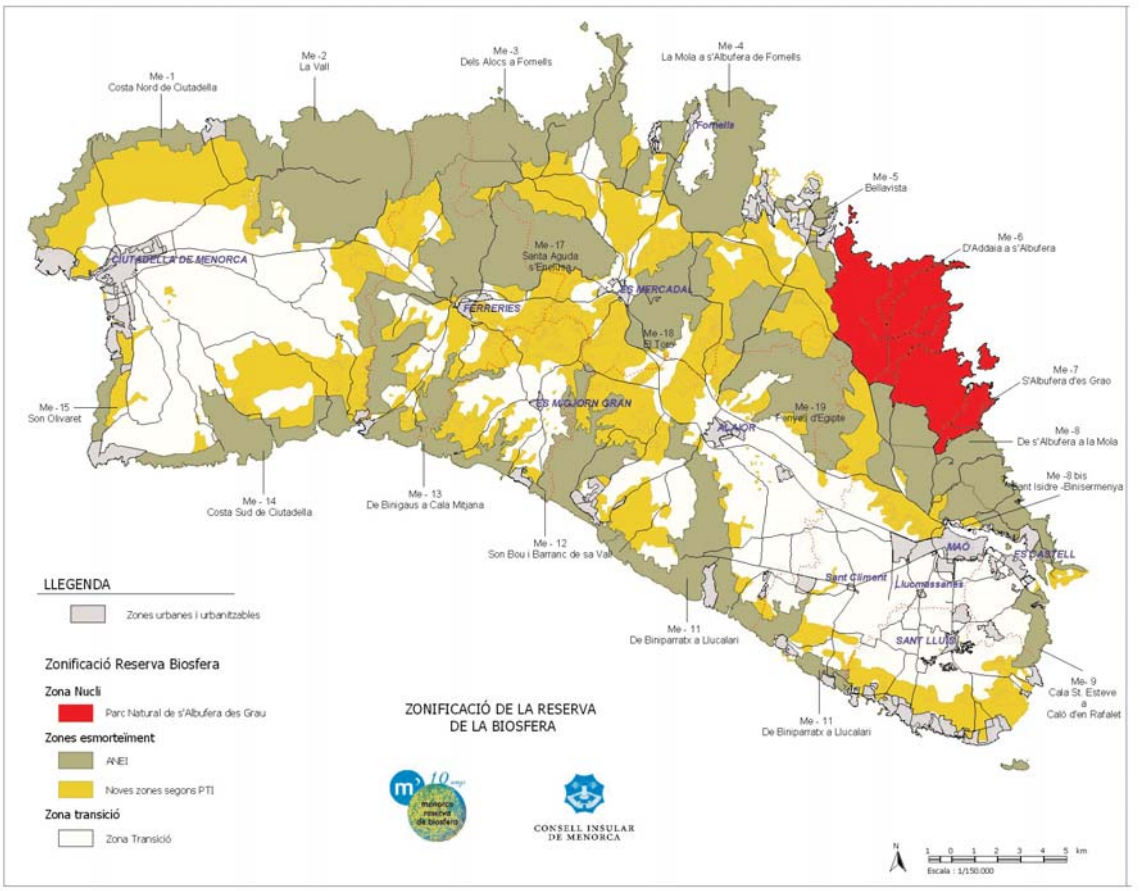

Figura 5. Mapa de zonificació de la reserva de la biosfera de Menorca (Font: Consell Insular de Menorca, 2004)

Des del punt de vista social, l'associacionisme i la implicació de la societat en la protecció de l'illa són notables, derivats d'una conscienciació i un sentiment d'identificació amb l'entorn força estesos. La premsa local es fa ressò habitualment d'aspectes ambientals i els dóna una rellevància que sol sorprendre els lectors foranis. La informació sobre temes mediambientals és una constant en els mitjans de comunicació de les Illes Balears (Verd, 2004).

Menorca, Reserva de Biosfera

La UNESCO va declarar Menorca com a Reserva de Biosfera el mes d'octubre de 1993, atenent a l'alt grau de compatibilitat que s'havia aconseguit entre el desenvolupament de les activitats econòmiques, el consum de recursos i la conservació d'un patrimoni i d'un paisatge que –tot i essent profundament intervingut per l'home- havia mantingut, i manté avui, una qualitat excepcional. Sota l'aspecte homogeni que transmet l'illa a primer cop d'ull, conviuen una gran diversitat d'ambients d'una gran riquesa natural, i la intervenció de l'home ha deixat un llegat important: poblats prehistòrics, edificacions rurals, palaus urbans, etc.

La petjada ecològica de Menorca és la més baixa de l'arxipèlag balear: de 1989 a 1999 va passar de 2,1 a 4 vegades la superfície de l'illa (Murray, 2002), mentre que la mitjana balear és gairebé de 7.

L'àmbit de la reserva –l'illa sencera- coincideix amb l'àmbit d'actuació del Consell Insular de Menorca (CIMe), i això en condiciona la gestió. Pràcticament totes les àrees en què el CIMe té competències (agricultura, carreteres, turisme, ordenació del territori, gestió de residus) tenen una incidència directa sobre la reserva, però n'hi ha moltes altres –com la gestió de l'aigua, de la costa i de ports i aeroport– que depenen de jerarquies administratives suprainsulars, ja sigui el Govern de les Illes Balears o l'Estat espanyol. Per aquesta raó, la gestió de la reserva, més que erigir-se a partir d'una estructura a part del CIMe, s'hi ha integrat, amb la intenció d'aconseguir que cadascuna de les polítiques sectorials incorpori les consideracions mediambientals pertinents. A aquesta necessària transversalitat dins el CIMe s'afegeix la coordinació amb dos estaments més: les administracions suprainsulars, d'una banda, i les entitats i organitzacions en què s'articula part de la societat menorquina, de l'altra.

El seguiment científic de la reserva, imprescindible per la condició que té de 'laboratori a l'aire lliure' el duu l'Observatori Socioambiental (OBSAM), creat com a projecte de l'Institut Menorquí d'Estudis, un organisme autònom del CIMe.

El repte de la sostenibilitat des del marc de la Reserva de Biosfera

La declaració de reserva no duu implícita cap regulació normativa o jurídica orientada a la protecció del territori, tot i que en el cas de Menorca s'està treballant en la redacció d'una llei de reserva de biosfera. Ara per ara, la declaració és un reconeixement i crea un marc, un escenari que justifica –i sovint facilita– que la sostenibilitat esdevingui un argument 'per defecte' en la presa de decisions i en les mateixes actuacions.

Les línies d'acció de la reserva de la biosfera de Menorca, durant aquests 10 anys, s'han dirigit a:

- impulsar les agendes 21 municipals;
- fomentar la implicació de la ciutadania, cercant la complicitat dels actors socials en la defensa d'un model de desenvolupament sostenible, i
- ambientalitzar les actuacions pròpies del Consell Insular.

La sostenibilitat, que inspira el compromís assumit per Menorca com a reserva de biosfera, ha tingut dos instruments bàsics per passar de ser una declaració de bones intencions a ser una realitat programada en terminis realistes: d'una banda, el PTI, que configura un model insular inscrit en la sostenibilitat; de l'altra, els processos d'Agenda 21 local municipals. Des de 1995, en què es va redactar l'Estratègia de Sevilla, sorgida d'una reunió d'experts de la UNESCO, s'ha destacat la importància de les reserves de biosfera com a escenaris per a la implantació dels processos d'Agenda 21 locals.

Figura 6. Les sessions de participació ciutadana van dedicar-se a l'exposició dels resultats de les diagnosis municipals i al debat dels plans d'acció

Des del CIMe s'ha apostat decididament per la implantació de les AL21, per avançar de manera efectiva en la materialització dels criteris de desenvolupament sostenible.

Les AL 21 dels municipis de Menorca

Les reserves de biosfera constitueixen llocs excepcionals per a la investigació, l'observació a llarg termini, la formació, l'educació i la sensibilització del públic, i permeten al mateix temps que les comunitats locals participin plenament en la conservació i en l'ús sostenible dels recursos, motius pels quals són llocs idonis per a l'aplicació de les agendes locals 21 (Comitè MaB España, 2002).

Procés i tràmits administratius

A principis de l'any 2002 el CIMe proposà als vuit ajuntaments de l'illa iniciar de forma conjunta els processos d'implantació de les A21L municipals. Es va preveure que cada municipi desenvolupés la seva A21L, partint d'una auditoria ambiental i d'una diagnosi d'abast municipal, però totes 8 havien d'elaborar-se simultàniament i seguint un mateix protocol de treball. Es van contractar, per concurs públic, tres empreses de consultoria i el CIMe va designar un coordinador tècnic per supervisar els treballs i els calendaris de la primera fase de treball, que incloïa la redacció d'una memòria descriptiva i d'una diagnosi, el càlcul d'una vintena d'indicadors i l'inici del Pla de participació ciutadana.

L'illa es va dividir en tres sectors: llevant (Maó, Sant Lluís i Es Castell), central (Es Migjorn Gran, Es Mercadal i Alaior) i ponent (Ciutadella i Ferreries). Mentre es començaven les auditories s'estaven redactant altres documents normatius i programàtics de gran transcendència, que creaven un marc de referència clar: el PTI, els plans especials de quatre àrees naturals d'especial interès (ANEIs) i també un Pla especial d'antenes de telefonia mòbil, entre d'altres.

La primera fase va concloure el novembre de 2002, i els resultats de la diagnosi es van donar a conèixer, municipi per municipi, en diverses sessions de debat i exposició (Fig. 6). La segona fase, que comprenia la redacció dels Plans d'acció ambientals de cada municipi es va adjudicar novament per concurs públic i va concloure a finals de l'any 2003.

Un mes abans de concloure la fase 1, es va aprovar el Decret 123/2002, de 4 d'octubre sobre la implantació de l'Agenda 21 local als municipis de les Illes Balears, amb el qual es creava la Xarxa Balear de Sostenibilitat, el Registre Balear d'A21L i es regulaven els continguts mínims de les A21L dels municipis que volguessin formar-ne part: una Diagnosi i un Pla d'acció, juntament amb la creació d'un

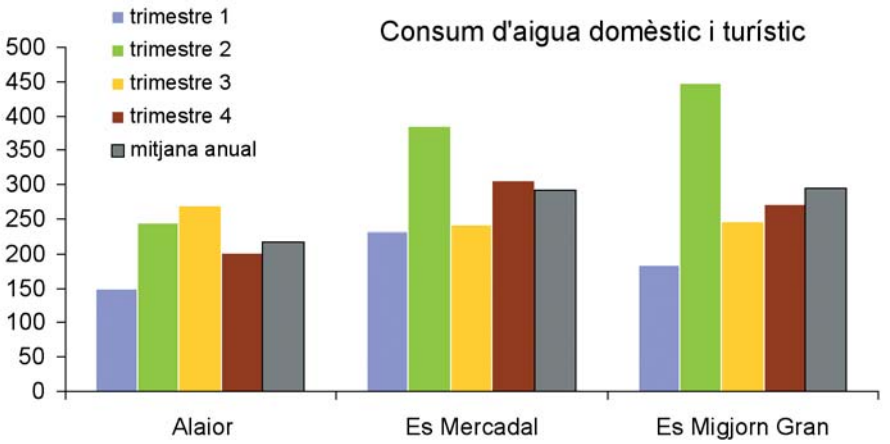

Figura 7. El Pla de Seguiment de les auditories inclou el càlcul de 22 indicadors comuns. En aquesta figura, es mostren els resultats comparatius entre els tres municipis de la zona centre per l'indicador de "Consum d'aigua", relatiu al consum d'aigua facturada.

Fòrum ambiental que articulés la participació ciutadana. A Menorca, doncs, es complia amb escreix l'exigència de continguts del decret en questió.

Segons el mateix decret, cal crear comitès insulars que validin els processos d'A21L per inscriure'ls al Registre Balear, cosa que s'està fent ja amb els Plans d'acció de Menorca.

Resultats

Menorca compta amb un gran nombre d'estudis específics i són molts els ens capaços de proporcionar informació sobre els aspectes territorials i ambientals que cal tenir presents per a la redacció dels plans d'acció: l'OBSAM, l'Institut Menorquí d'Estudis, el Centre d'Investigacions i Tecnologies Turístiques de les Illes Balears (CITTIB), CIMe, Govern de les Illes Balears i ajuntaments. A més, hi ha una gran quantitat d'estudis locals, que han estat de gran utilitat a l'hora de prendre referències. Josep Pla va escriure, sobre Menorca, que "*dubto que hi hagi un espai d'aquesta àrea que proporcionalment contingui una documentació més del dia i més general (...). Menorca posseeix una immensa bibliografia. És un dels llocs (...) sobre el qual s'han centrat una més gran quantitat d'observacions de la més diversa procedència*" (Pla, 1986).

L'abundor de la informació disponible ha exigit una feina notable d'obtenció de documents, d'anàlisi i de classificació, que s'ha traduït en una base de partida immillorable per als estudis previs als plans d'acció. (Fig. 7).

Plans d'acció ambiental

Cadascun dels 8 municipis compta, ja, amb el seu Pla d'acció ambiental. La meitat el tenen ja aprovat pel respectiu Ple Municipal i han estat validats per Comitè Balear de Sostenibilitat, a punt d'inscriure's en el Registre Balear d'A21L.

L'estructura de cada PAA és variable (Taula 2): el nombre de línies estratègiques es mou entre 6 i 9, i les accions concretes, entre 103 (Es Mercadal) i 201 (Maó). En general, les accions proposades recauen molt en l'àmbit d'actuació municipal, ja que s'han donat per tractats alguns aspectes d'escala insular, de gran transcendència, com l'ordenació del territori –tractada pel PTI-, la gestió del litoral –que és mancomunada i inspirada en criteris de sostenibilitat i de respecte pels processos naturals- o el tractament de residus, del qual es fa càrrec un consorci insular.

Els objectius comuns a tots els plans són la contenció en el consum dels recursos –territori inclòs- i especialment de l'aigua, per a la qual Menorca és, encara, avui, autosuficient. La implicació dels visitants en el projecte comú d'aconseguir un desenvolupament sostenible, la complicitat dels habitants en la recollida selectiva, en la racionalització dels consums i en el manteniment del paisatge, i també la necessitat que les administracions –locals, insular, balear i estatal- posin en pràctica tots els mecanismes que incentivin i facilitin el camí cap a la sostenibilitat són fites compartides pels vuit plans d'acció redactats.

Participació ciutadana: el futur immediat

El teixit associatiu de Menorca és dens i actiu, de manera que les sessions de participació han pogut aprofitar una certa bona predisposició dels ciutadans. Després de gairebé 2 anys de treball continuat –les primeres sessions de participació ciutadana són del mes d'abril de 2002– s'han fet, com a mínim 5 reunions de participació a cadascun dels municipis, a part de reunions específiques amb associacions de veïns, entitats culturals, escoles, etc., que s'han anat a trobar, en el cas de les auditories de la zona centre, amb qüestionaris específics, per implicar el màxim de sectors en el procés A21L. L'assistència a

Taula 2. Línies estratègiques dels 8 Plans d'acció municipals de Menorca

Maó	St. Lluís	Es Castell
1. Desenvolupar el municipi creant sinergies amb municipis del seu entorn territorial, millorant la pròpia integració urbana i preservant la biodiversitat i el paisatge	1. Reforçar la posició de Sant Lluís en el seu context territorial, mantenint la qualitat urbana de la població, incrementant-la als nuclis del litoral i preservant els espais agraris	1. Reforçar la posició des Castell en el seu context territorail, incrementant la qualitat urbana i dels equipaments, i preservant l'espai agrari
2. Disminuir la incidència del vehicle privat i potenciar el desplaçament per altres mitjans	2. Preservar la biodiversitat i el paisatge del municipi i del seu litoral protegint els entorns agraris i marins	2. Preservar la biodiversitat i la qualitat del paisatge del municipi i del seu litoral valoritzant els espais agraris i marins
3. Racionalitzar el consum d'aigua i disminuir el risc de contaminació dels recursos hídrics	3. Disminuir els impactes associats a l'ús del vehicle motoritzat i potenciar el desplaçament per altres mitjans	3. Potenciar els espais per a vianants i bicicletes i el transport públic i reduir molèsties originades pels vehicles
4. Disminuir la generació de residus en els diferents sectors i optimitzar-ne la gestió	4. Racionalitzar el consum d'aigua i recuperar la qualitat dels recursos hídrics	4. Fomentar l'estalvi d'aigua i evitar la degradació dels recursos hídrics
5. Promoure un model energètic més respectuós amb el medi	5. Reduir la generació de residus i millorar els sistemes de recollida i gestió	5. Disminuir la generació dels residus en els diferents sectors i optimitzar-ne la gestió
6. Millorar la prevenció i la gestió del risc ambiental i vetllar per l'adequació legal de les activitats econòmiques	6. Fomentar l'estalvi d'energia i la utilització de fonts energètiques locals, netes i renovables	6. Fomentar l'estalvi d'energia i la utilització de fonts energètiques locals, netes i renovables
	7. Millorar la prevenció i la gestió del risc ambiental i vetllar per l'adequació legal de les activitats econòmiques	7. Millorar la prevenció i la gestió del risc ambiental i vetllar per l'adequació legal de les activitats econòmiques
	8. Educar en els valors de la sostenibilitat i implicar la població en el desenvolupament de l'A21L	8. Educar en els valors de la sostenibilitat i implicar la població en el desenvolupament de l'A21L

Alaior	Es Mercadal	Es Migjorn Gran
1. Ambientalitzar la gestió municipal	1. Ambientalitzar la gestió municipal	1. Ambientalitzar la gestió municipal
2. Millorar la qualitat de l'entorn natural, urbà i vorurbà	2. Millorar l'entorn urbà i periurbà	2. Preservar la qualitat del paisatge natural, urbà i vorurbà
3. Minimitzar el risc ambiental de les activitats econòmiques	3. Garantir la protecció efectiva i el coneixement de l'entorn natural	3. Preservar i mantenir el patrimoni natural, històric i cultural
4. Adequar la xarxa viària, la circulació i el transport públic a les necessitats ciutadanes	4. Optar per una mobilitat sostenible i respectuosa amb l'entorn	4. Promoure una mobilitat sostenible
5. Promoure l'ús ecoeficient de l'aigua i reduir l'impacte sobre els sistemes hídrics	5. Fomentar l'ús racional de l'aigua	5. Consumir menys aigua i abocar-la en millors condicions
6. Produir menys residus i gestionar-los millor	6. Generar menys residus i gestionar-los millor	6. Produir menys residus i gestionar-los millor
7. Fomentar l'eficiència energètica i potenciar les fonts d'energia renovable	7. Fomentar l'eficiència energètica i potenciar les fonts d'energia renovable	7. Fomentar l'eficiència energètica i potenciar les fonts d'energia renovable
		8. Dinamitzar l'activitat econòmica sense perjudicar el medi ambient
		9. Incrementar el compromís social amb la sostenibilitat

Ciutadella	Ferreries
1. Impuls d'un model d'ordenació territorial sostenible i valorització del medi urbà	1. Impuls d'un model d'ordenació territorial sostenible i valorització del medi urbà
2. Preservació de l'entorn natural	2. Preservació de l'entorn natural
3. Gestió dels aspectes ambientals seguint criteris de sostenibilitat	3. Gestió dels aspectes ambientals seguint criteris de sostenibilitat
4. Incorporació de criteris ambientals a l'organització i gestió municipal	4. Incorporació de criteris ambientals a l'organització i gestió municipal
5. Dinamització social i econòmica local	5. Dinamització social i econòmica local
6. Conscienciació i educació ambiental	6. Conscienciació i educació ambiental

Figura 8. Al municipi des Migjorn Gran el Pla d'acció ambiental es va presentar com una exposició guiada, en la qual els ciutadans rebien explicacions sobre les línies estratègiques i les accions abans de poder 'votar' la prioritat de cada acció.

les sessions de presentació de la diagnosi i de debat dels plans d'acció han comptat amb una assistència variable, des d'una desena fins a una cinquantena de membres. Mentre que les sessions inicials (de la fase 1) han estat eminentment informatives, les de debat dels plans d'acció han promogut una participació activa, ja que han inclòs la votació de les accions del pla.

Mereix esment el cas del municipi més petit de l'illa, Es Migjorn Gran (1.226 habitants), que va organitzar una exposició guiada del Pla d'acció municipal per facilitar la màxima participació dels ciutadans en el procés de votació de les accions (Fig. 8). Es van preparar 9 plafons, un per a cada línia del Pla d'acció, i es va donar a cada assistent un sobre amb gomets vermells i verds que equivalien, en nombre, a un 20% de les accions cadascun: amb els gomets vermells es votaven les accions més urgents, i amb els verds, les de prioritat moderada. A darrera hora es va afegir una desena línia, elaborada des de l'escola municipal, que va materialitzar la implicació del sector escolar. A la votació del Pla van participar 126 persones, més del 10% de la població. Sobre aquesta priorització, diguemne 'social', l'equip redactor del Pla va afegir altres consideracions per acabar de definir la prioritat de cada acció: el compliment amb la legalitat, la millora que suposa l'acció envers la qualitat de vida dels ciutadans, la millora ambiental que suposa i el grau d'execució o de previsió de l'acció (Fig. 9).

Amb la finalització dels plans d'acció, s'ha creat el Comitè Insular d'A21 de Menorca, integrat per dos representants del Govern de les Illes Balears (dos tècnics), tres del Consell Insular de Menorca (el director del programa d'implantació de les Agendes 21 de Menorca, el coordinador i el director insular de medi ambient i ordenació del territori), dos representants dels ajuntaments, un de la Federació d'Entitats Locals de les Illes Balears (FELIB) i dos membres d'entitats associatives. S'ha decidit, en el marc del Comitè, i a instàncies del CIMe, preparar un estatut per al funcionament dels grups de participació ciutadana que ara han de prendre el relleu als equips consultors; se'ls ha anomenat 'tallers d'A21L' i, de moment, compten amb alguns assistents que s'hi han anat inscrivint al llarg d'aquests darrers dos anys (des de 9 persones, en el cas de Ferreries, fins als 48 d'Alaior). El Decret 123/2002, de 4 d'octubre, d'implantació de l'Agenda 21 local als municipis de les Illes Balears, estableix que el Fòrum de Participació de l'Agenda 21 local (a Menorca 'Taller

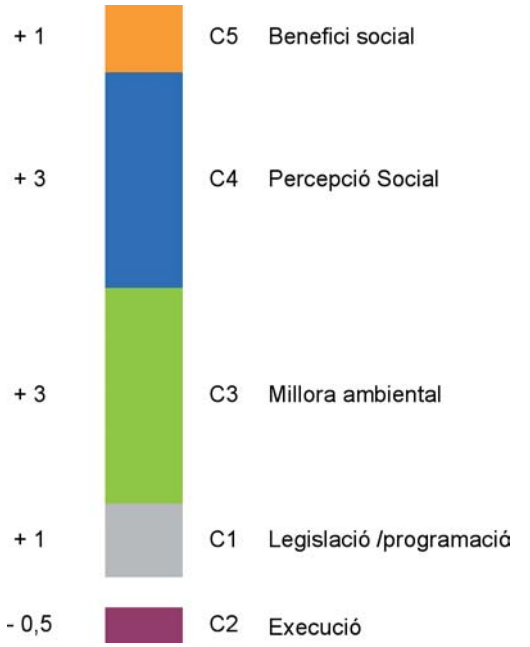

Figura 9. Càlcul de la prioritat de les accions utilitzat en els auditories ambientals de la zona centre.

d'Agenda 21') "*és l'organisme de consulta i participació d'aquelles persones o entitats vinculades directament o indirectament al municipi en el qual es vol desenvolupar una Agenda Local 21 i que volen aportar els seus coneixements o la seva opinió en les diferents etapes de l'Agenda Local 21* ".

Els estatuts dels tallers preveuen que s'organitzin 3 reunions anuals com a mínim, i que el president del taller sigui un ciutadà no vinculat amb l'administració local ni insular. Les funcions dels tallers es concreten a:

- estimular, promoure i vehicular la participació ciutadana en el procés d'elaboració i desenvolupament de l'Agenda 21 local;
- emetre propostes sobre el medi ambient i la sostenibilitat;
- impulsar i estimular la col·laboració de les diverses associacions i entitats en els camps del medi ambient i la sostenibilitat;
- analitzar i valorar la situació relativa a l'execució de l'Agenda 21 local;
- valorar si les actuacions que es duen a terme milloren les condicions de sostenibilitat del municipi mitjançant l'anàlisi dels indicadors de sostenibilitat, i
- informar, debatre i difondre les qüestions relatives a l'execució de l'Agenda 21 local.

De la sinergia entre les Agendes 21 i la Reserva de Biosfera de Menorca

Les agendes 21 municipals es plantegen com un instrument d'adaptació dels principis de la declaració de reserva de biosfera a les realitats municipals. El fet de comptar amb la declaració de reserva de biosfera és, d'una banda, un reconeixement per haver consolidat un model de desenvolupament en què s'han conciliat les activitats humanes amb la conservació de l'entorn natural. De l'altra, és la manifestació d'un compromís –polític i social- amb la sostenibilitat. No és casual que des de 1999, amb l'Estratègia de Sevilla, es marqués la necessitat d'implantar les agendes 21 en els territoris que són reserva de biosfera, per tal com comparteixen l'objectiu bàsic d'assolir un desenvolupament sostenible. Són els escenaris més adients, i on, en principi, la implantació de l'A21L no ha de subvertir tantes tendències contràries a la sostenibilitat.

Després de dos anys de treball continuat, les Agendes 21 dels municipis menorquins estan al 'final del principi': tenen la programació de les actuacions que han d'emprendre a curt, mig i llarg termini –els plans d'acció ambiental. Una programació basada en dades exhaustives i actualitzades, i que es preveu a l'empara d'instruments normatius que preveuen una organització territorial favorable als principis del desenvolupament sostenible –bàsicament el Pla Territorial Insular i els plans especials de les Àrees Naturals d'Especial Interès. I compten, també, amb la predisposició de les entitats ciutadanes i dels menorquins en general, i amb el ressò que se'n fan els mitjans de comunicació locals, que han recollit una mitjana de 3 notícies mensuals sobre la implantació de les Agendes 21 locals al llarg dels darrers dos anys.

Bibliografia

Comité MaB España (2002). *Las reservas de la biosfera en España: el programa MAB de la UNESCO.* Fundación para la investigación y el desarrollo ambiental, Madrid

Consell Insular de Menorca (2003). *Pla d'acció ambiental municipal de Maó*. Treball inèdit redactat i elaborat per Minuartia SL

Consell Insular de Menorca (2003). *Pla d'acció ambiental municipal de Sant Lluís*. Treball inèdit redactat i elaborat per Minuartia SL

Consell Insular de Menorca (2003). *Pla d'acció ambiental municipal des Castell*. Treball inèdit redactat i elaborat per Minuartia SL

Consell Insular de Menorca (2003). *Pla d'acció ambiental municipal d'Alaior*. Treball inèdit redactat i elaborat per Gabinet d'Anàlisi Ambiental i Territorial (GaaT)

Consell Insular de Menorca (2003). *Pla d'acció ambiental municipal des Mercadal*. Treball inèdit redactat i elaborat per Gabinet d'Anàlisi Ambiental i Territorial (GaaT).

Consell Insular de Menorca (2003). *Pla d'acció ambiental municipal des Migjorn Gran*. Treball inèdit redactat i elaborat per Gabinet d'Anàlisi Ambiental i Territorial (GaaT).

Consell Insular de Menorca (2003). *Pla d'acció*

ambiental municipal de Ciutadella. Treball inèdit redactat i elaborat per Deplan SL.

CONSELL INSULAR DE MENORCA (2003). *Pla d'acció ambiental municipal de Ferreries*. Treball inèdit redactat i elaborat per Deplan SL.

MURRAY, I (2001). Els conflictes entre l'economia i l'ecologia a les Illes Balears en II Jornades del medi Ambient de les Illes Balears (ed. G. X. Pons). Pp 289-293.

PLA, J. (1986). *De les Medes a les Balears.* Destino - Edicions 62, Barcelona

VERD, S. (2004) Medi ambient: informació condicionada per la política*. Gea, quadern de la terra* (14) pp. 4-7. Fundació Sa Nostra, Mallorca.